

Venemaa loomine

Venemaa loomine

GORBATŠOVI VABADUSEST PUTINI SÕJANI

Arkadi Ostrovski

Inglise keelest tõlkinud Krista Eek

Originaali tiitel:
Arkady Ostrovsky
The Invention of Russia
The Journey from Gorbachev's Freedom to Putin's War
Atlantic Books, 2015

Toimetanud Ivar-Anton Karros
Kujundanud Villu Koskaru

Copyright © Arkady Ostrovsky 2015
Tõlge eesti keelde © Krista Eek ja Tänapäev, 2017

ISBN 978-9949-85-164-5
www.tnp.ee

Trükitud AS Pakett trükikojas

Beckyle

Sisukord

Tänu sõnad	8
<i>Dramatis personae</i>	13
Proloog	16
I osa – Alguses oli sõna	25
1. Nõukogude printsid	27
2. Uus algus või umbtee	75
3. „Me kandsime võite”	116
4. Isad ja pojad	147
II osa – „Kuvand on kõik”	197
5. Normaalne televisioon ebanormaalsetes tingimustes	199
6. Valgus, kaamera, Putin	268
7. Teleripult	307
Epiloog: Eetrivõitlus	353
Valitud kirjandus	374
Märkused	379

Tänuõnad

Kui ma 1991. aastal veel Nõukogude Liidu Moskvas GITIS-es õppisin, kohtusin mehega, kellele võlgnen tänu oma ajakirjanikukarjääri eest ja kes innustas mind ka seda raamatut kirjutama. John Lloyd oli Financial Timesi Moskva büroo juht. Ta ei kirjutanud lihtsalt Venemaast, vaid elas ja hingas sellega kaasa ning muutis Venemaa loo enda elu osaks. Tosin aastat hiljem töötasin Financial Timesi Moskva korrespondendina, kui John palus mul kirjutada artikli Vene televisioonist ja selle mõjust Vene poliitikale Financial Timesi Weekend Magazine'i jaoks, mida ta toimetab. Käesolev raamat kasvas välja just sellest seemnest. Tema toetuse ja sõpruseta ei oleks ma suutnud selle raamatu kirjutamist kunagi alustada ega seda ka lõpetada.

Kirjastuse Atlantic Books endine kirjastaja Toby Mundy andis mulle ülesande see raamat kirja panna ning uskus sellesse juba pärast ühtainust vestlust. Tema ind, julgustus ja huvi teema vastu võimaldasid mul raamatu piire laiendada ja uurida mitmesuguseid liine isegi siis, kui üks tähtaeg teise järel möödus. Kui Toby kirjastusest lahkus, jättis ta mu James Nightingale'i võimekatesse kätte, kelle rahulik asjatundlikkus, vaimne uudishimu ja kannatlikkus juhtisid selle raamatu kujunemist kuni ilmumiseni. Tema käe all muutus toimetamine loominguliseks ja nauditavaks protsessiks. Olen tänulik raamatu sisutoimetaja Jane Robertsonile ja

keelekorrektuuri teinud Jenny Overtonile. Tänan oma agenti Zoe Waldie't tema nõu ja asjatundlikkuse eest.

Selle raamatu kirjutamine sai võimalikuks tänu headele kolleegidele ja sõpradele ajakirjast *The Economist*, kellega mind on õnnistatud. Tänan John Micklethwaiti, kes palkas mind Moskva korrespondendiks ja andis mulle heldelt loomepuhkust. Kadunud Peter David, minu esimene välistoimetaja, andis mulle vabaduse tegeleda ka muude teemadega peale poliitika ja majanduse, Ann Wroe toetas mu huvi Vene haritlaskonna vastu ning Fiammetta Rocco ja Edward Lucas jagasid väärtuslikke näpunäiteid. Andrea Burgess aitas mind allikate ja viidetega. Toimetamise kunstiks muutnud asetoimetaja Edward Carr oli määratult lahke, toetav ja julgustav ning andis mulle raamatu lõpetamiseks lisaaega. Minu Euroopa toimetaja, John Peet, kes kannatas ära mu eemalolekud ja hilinemised, oli oma vankumatu toe ja seltsimehelikkusega mulle jõu ja meelerahu allikaks. Anne Foley, *The Economist*i tegevtoimetaja, hoolitses minu ja mu pere eest Venemaal veedetud aastate rasketel hetkedel.

Nagu kõigi teistegi ettevõtmiste puhul, toetusin ka seda raamatut kirjutades oma õpetajale, sõbrale ja mentorile, kes on suunanud mind nii elus kui ka töös – Inna Solovjovale. Ta suunas mu mõtteid ja toetas mind meeleheitelhetkedel, luges läbi kõik mustandid ja andis mulle hindamatut nõu nii raamatu sisu kui ka ülesehituse osas. Võlgnen talle tänu palju rohkem kui ainult selle raamatu eest. Aastate jooksul on minu kujunemist kõige enam mõjutanud tema aated, tahtejõud ja kõlblushinnangud. Tänan Andrew Millerit käsikirja lugemise, parandamise ja märkuste tegemise eest, kuid veel enamgi tema ja Emma Belli eksimatu nõu, ustava sõpruse, kannatlikkuse ja julgustuse eest, mis on andnud mulle ja mu perele jõudu alates hetkest, mil meil oli õnne nendega kümme aastat tagasi Moskvast kohtuda.

Maria Lipman oli ääretult helde oma ajaga, kui võttis ette kogu käsikirja üle vaadata. Ta päästis mind paljudest vigadest ja innustas

mõnd väidet uuesti läbi mõtlema. Ma ei oleks saanud kuidagi hakka ka Ksenia Barakovskajata, kes kontrollis külma rahuga üle lõpumärkused ja puuduvad viited. Tema abi raamatu avaldamiskõlblikuks muutmisel oli hindamatu.

Mind aitasid ka tagasihoidlikud nõuanded Andrei Zorinilt, kelle uurimistöö Nõukogude haritlaskonna arengukäigust sai Nõukogude Liidu lõppu käsitlevate peatükkide aluseks. Tema ja Irina Zorina laenasid meile 2012. aasta suvel ka lahkelt oma maja Oxfordis. Kirill Rogov aitas mul tungida läbi Putini ajastu kära ja udu, märkides ära peamised sündmused ja pöördepunktid, mis on Venemaa praegusesse seisuga toonud. Sam Amiel mõtles välja ühe peatüki pealkirja. Õpetlane ja esseist Mihhail Jampolski kommenteeris sõbralikult raamatu esimesi peatükke ja vaidlustas selle tavapäraseid targutusi.

Paljud inimesed jagasid mulle lahkelt oma aega, andsid usutlusi ja võimaldasid ligipääsu dokumentidele. Asendamatuks teejuhiks Venemaa lähiajaloo on olnud mulle Igor Malašenko. Tundide pikkused vestlused temaga Kiievis ja Moskvas löid 1990. aastate loo raamistiku ja aitasid mul raamatut vaimusilmas ette kujutama hakata. Jevgeni Kisseljov suutis meenutada ülitäpselt NTV lugu, kanali loomise algmotive ja hilisemate sündmuste jada. Irina Jakovleva ilmestas paljuski portreed oma kadunud abikaasast, Jegor Jakovlevist, kes lendas hooga raamatusse ja jäigi siis selle peategelaseks. Olen tänulik *sir* Rodric Braithwaite'ile, kes lubas mul lugeda tema avaldamata Moskva-aegseid päevikuid. Olen tänulik ka Valentina Sidorovale Venemaa Riigiarhiivist, kes võimaldas mul uurida Jegor Jakovlevi pabereid isegi enne nende kataloogi jõudmist. Natalja Kurakina aitas mind NTV telearhiiviga.

Täna panustatud aja ja mõtete eest alljärgnevaid inimesi: Jevgenia Albats, Nina Andrejeva, Viktor Anpilov, Pjotr Aven, A. Craig Copetas, Anatoli Tšubais, Marietta Tšudakova, Sergei Dorenko, Mihhail Dmitrijev, Boriss Dubin, Konstantin Ernst, Maria

Gaidar, Mihhail Fishman, Mihhail Fridman, Natalja Gevorkjan, Mihhail Gorbatšov, Lev Gudkov, Vladimir Gussinski, Natalja Ivanova, Mihhail Hodorkovski, Veronika Kutsõllo, Julia Latõnina, Aleksei Levinson, Viktor Lošak, Dmitri Muratov, Aleksei Navalnõi, Jelena Nemirovskaja, Boriss Nemtsov, Aleksandr Nevzorov, Jelena Nusinova, Aleksandr Olson, Leonid Parfjonov, Sergei Parhomenko, Gleb Pavlovski, Irina Petrovskaja, Irina Prohhorova, Grigori Revzin, Juri Saprõkin, Maša Slonim, Anatoli Smeljanski, Maksim Sokolov, Svetlana Sorokina, Aleksandr Timofejevski, Aleksei Venediktov, Aleksandr Vološin, Anatoli Jakovlev, Vladimir Jakovlev ja kõik teised, kes jagasid minuga oma lugusid.

Olen loo jutustamisel tuginenud nii esmastele kui ka sekundaarsetele allikatele. 1980. ja 1990. aastate sündmuste kirjeldamisel oli mulle hindamatuks teejuhiks Leon Aroni suurepärase Boriss Jeltsini elulugu. Bruce Clarki prohvetlik „An empire’s new clothes”, Veronika Kutsõllo päevikud ja Sergei Parhomenko kirjutised aitasid luua pilti 1993. aasta oktoobris aset leidnud marurahvuslaste ja kommunistide mässi mahasurumisest. David Hoffmani põhjalik ja ammendav „The Oligarchs” ja Chrystia Freelandi kirev „Sale of the century” töid selgust oligarhia telgitagustesse. Peter Bakeri ja Susan Glasseri „Kremlin rising” aitas kirjeldada 2000. aastate algust ning Fiona Hilli ja Clifford Gaddy autoriteetne „Mr Putin: operative in the Kremlin” on siiani parim Putinit ja tema tausta käsitlev teos. Minu enda Financial Timesis ja The Economistis ilmunud artiklid on aluseks selle aastatuhande esimest kümnendit käsitlevatele peatükkidele.

Nautisin seltsi ja innustavat töökeskkonda, mida pakkusid mulle Oxfordi St Anthony kolledž ja Reutersi ajakirjandusinstituut ning Viini inimeseuuringute instituut.

Lisaks olen tänulik abi, nõu ja sõpruse eest, mida on mulle pakunud Maria Aleksandrova, Jelena Amelina, Anne Applebaum, Kahha Bendukhidze, Inna Berjozkina, Edward ja Charlotte Baring,

Catherine Belton, Larissa Burakova, Tony ja Catherine Brumwell, Neil ja Emma Buckley, Guy Chazan, James Coomarasamy ja Nanette van der Laan, Katharina Coudenhove-Kalergi, Dina Goder, Maria Gordon, Lilia ja Segei Gratšov, Bjorn Fagerberg, Peter Favorov, Olga Fedjanina, Ralph Fiennes, Florianas Fossato, Andrew Higgins, Fiona Hill, Varja Gornostajeva, Igor Gurovitš, Lidia Kolpatškova, Ivan Krastev, Andrei Kurilkin, Sophie Lambroschini, Dominic Lieven, Edward Lucas, Nato Kantšeli, Jelena Nemirovskaja, Anna Panihhina, Quentin ja Mary Peel, Pavel Ponizovski, Juri Senokossov, Robert Service, Jekaterina Sokirjanskaja, Ljuba Šats, Olga Stepanova, Tiffany Stern, Dan Grimley, John Tefft, Angela Stent, John ja Carol Thornhill, Michael McFaul, Svetlana Kuratš, Konstantin Oganjesjan, Anna Panihhina, Illaria Poggiolinin, Marc ja Rachel Polonsky, Irina Reznik, Carolyn Sands, Adele ja Sebastian Smith, Tatjana Smoljarova, *sir* Tom Stoppard, Pjotr Pomerantsev, Simon Sebag-Montefiore, Noah Sneider, Alex, Rupert ja Joss Wilbraham, Andrew Wilson, Marcus ja Sally Vergette, Tom de Waal, Georgina Wilson, Richard Wallis, Janice Winter ja Natalja Zorkaja.

Minu pere on olnud kalju, millele toetuda ja teinud võimalikuks ka kõik ülejäänu. Tänan oma venda Sergeid ning meie vanemaid Mišat ja Rajat nende armastuse, toe ja hoole eest. Olen tänu võlgu ka Diana Hewittile, kes hoolitses minu eest Walesi mägedes. Minu suurim tänuvõlg kuulub aga mu naisele, Beckyle, kelle kanda jäi raamatu tõeline koorem. Ta luges ja toimetas katkematult selle mitmesuguseid mustandeid ning hoidis peret kindlal kursil. Tänan teda kannatlikkuse eest. Meie lapsed Petja, Liza ja Polina andsid mulle selle raamatu kirjutamiseks jõudu ja innustasid lootuses, et loevad seda kunagi. Pühendan raamatu armastuse ja sõprusega Beckyle.

Moskva, juuni 2015

Dramatis personae

PRINTSID JA PATRIARHID

Aleksandr Jakovlev, Nõukogude riigitegelane, NLKP KK poliitbüroo liige, Gorbatšovi lähedane liitlane ning uutmise ja avalikustamise ideoloog

Jegor Jakovlev, tuntud lihtsalt kui Jegor, Moskovskije Novosti ajakirjanik ja toimetaja, uutmise hääletoru ja NSV Liidu lagunemise järel lühikest aega ka riigitelevisiooni juht

Aleksandr Bovin, Vene ajakirjanduse *bon vivant*, Leonid Brežnevi kõnekirjutaja ja välissuhete asjatundja

Otto Latsis, majandusteadlane ja ajakirjanik, Izvestija kolumnist ja ajakirja Kommunist toimetaja

POJAD JA TÛTRED

Trükimeedia

Vladimir Jakovlev, Jegor Jakovlevi poeg, Venemaa esimese kapitalistliku ajalehe Kommersant looja ja toimetaja

Maksim Sokolov, ajalehe Kommersant erudeeritud ja skeptiline poliitikakolumnist

Aleksandr Timofejevski, esseist ja Kommersandi arvustaja

Sergei Parhomenko, liberaalne ajakirjanik ja ajakirja Itogi toimetaja

Natalja Gevorkjan, KGB välisteenistuja tütar, Moskovskije Novosti ajakirjanik ja Putini usutleja

Veronika Kutsõllo, noor kartmatu Kommersandi ajakirjanik, kes pidas Moskva Valge maja piiramise kohta päevikut

Televisioon

Oleg Dobrodejev, filmidokumentalisti poeg, NTV uudiste- ja hetkeolukorra toimetuse juht ja hilisem riigitelekanali Rossija peadirektor

Konstantin Ernst, riigi telesaadete ja -filmide tipp-produtsent, Pervõi Kanali juht

Jevgeni Kisseljov, uudisteankur, Venemaa esimese suure eratelekanali NTV esindusnägu

Leonid Parfjonov, stiilne teleajakirjanik, kes juhtis saadet „Namedni” ning saavutas tänu sellele kuulsuse

PALGASÕDURID

Aleksandr Nevzorov, kaskadöör ja isepäine teleajakirjanik

Sergei Dorenko, menukas saatejuht, tuntud ka kui tele-palgamõrvar

REFORMIJAD

Jegor Gaidar, Nõukogude haritlaskonna laps, peaminister ja Venemaa majandusreformide läbiviija

Anatoli Tšubais, erastamist juhtinud majandustegelane ja hilisem Jeltsini administratsiooni ülem

Boriss Nemtsov, Nižni Novgorodi kuberner, Jeltsini kavandatud järeltulija ja asepeaminister

RAHVUSLASED JA KOMMUNISTID

Viktor Anpilov, Nõukogude proletariaadi arhetüüp, kihutuskõneleja ja Töölis-Venemaa liikumise juht

Aleksandr Borodai, rahvuslasest filosoofi poeg, suhtekorraldaja, kes aitas Kremlil Krimmi annekteerida ja Ukrainas kodusõda valla päästa

OLIGARHID

Vladimir Gussinski, meediagrupi Media Most, mille alla kuulus ka telekanal NTV, looja ja omanik

Boriss Berezovski, Vene poliitika mängur ja manipulaator, juhtis Pervõi Kanali

INDIVIDUALIST

Igor Malašenko, NTV telekanali ideoloog, looja ja esimene direktor

Proloog

Kellaosutid olid liikunud juba üle 2015. aasta 27. veebruari südaöö. Tegin käesolevasse raamatusse veel viimaseid muudatusi, kui kuulsin uudist, et Boriss Nemtsovi, liberaalset poliitikut, keda kunagi nähti tulevase Venemaa presidendina, tulistati Kremlist vaid mõnekümne meetri kaugusele jääval Moskvoretski sillal neli korda selga.

Tegu oli nõukogude-järgse Venemaa ajaloo kõige märkimisväärsema poliitilise mõrvaga ja see ei tundunud kuigi tegelikuna. Tundsin Nemtsovi hästi, ta oli mulle rohkem kui ajakirjanduslik kontakt. Kõigist Vene poliitikutest, kellega hoidsin sidet, oli ta ainus, keda pidasin sõbraks. Ta oli karismaatiline, sihikindel, aus, lihtne ja pulbitses elust. Nüüd lebas ta suur keha mustade prügi-kottide all märjal asfaldil, taustal paistmas Vassili Blažennõi kiriku kuplid: see oli postkaardimõrv ning kui liigute selle raamatu kaanepildist edasi, saate asjale pihta.

Nemtsovi tapjad tegutsesid jultunult ega osanud oodata, et nad vahistatakse. Kui üks neist kinni võeti, ilmnes, et tegu on Ramzan Kadõrovi teenistuses oleva võitlejaga. Kadõrov ise on aga Tšetšeenia juht, endine mässuline, kelle Venemaa president Vladimir Putin määras ametisse, et saada Tšetšeenia enda kontrolli alla. Kadõrov vandus Putinile ustavust, aitas kaasa Krimmi annekteerimisele ja asus kohe väidetavat tapjat kaitsma, nimetades teda „tõeliseks patrioodiks”.

Nemtsovi mõrv tähistas Krimmi annekteerimise ja Venemaa Ukrainas peetava hübriidsõja esimest aastapäeva. Venemaa piiri taga algatatud vägivald jõudis otsaga tagasi. Ukraina sõda, mille Kreml oli süüdanud, ei laastanud lihtsalt endist liiduvabariiki, mis oli julgenud Venemaa haardest välja murda, vaid ka Venemaad ennast – riigi sündsus- ja kõlblustunnet. See muutis vihkamise, võõraviha ja agressiivsuse normiks ning inimlikkuse süüteoks.

Ennekõike oli Nemtsovi mõrv aga sõda peatada püüdnud hea mehe tapmine. Riigimeedias teenis see talle rahva reeturi ja USA kannupoisi tiitli. Surmaeelsetel nädalatel oli televisioon teda demoniseerinud, kuidas oskas. Hoonete väärikuile riputati vihasõnumiga plakateid „Viies kolonn – võõrad meie seas”.

Kuus päeva enne Nemtsovi surma vaatasin, kuidas tuhanded inimesed – mõni neist äraostetud, teised mitte – marssisid läbi Moskva südalinna, kandes loosungeid, mis mõistsid hukka Ukraina, lääne ja Vene liberaalid. Lihaselised Kadõrovi jõmmid kandsid loosungeid, mis kuulutasid „Putin ja Kadõrov hoiavad ära Vene Maidani” ning Nemtsovi pilte, millel teda samastati Maidani korraldajatega (Maidan oli mugand Kiievi Maidan Nezaležnostist ehk Iseseisvuse väljakust, mis oli Ukraina revolutsiooni sündmuste keskne tanner).

Olen sündinud ja kasvanud Nõukogude Liidus ja töötanud aastaid Venemaal, kuid mitte kunagi varem ei ole ma näinud sellist hüsteeriat. See pärines justkui mõnelt 1930. aastate Saksamaad kujutavalt fotolt või dokumentaalfilmist. Nemtsov ütles vaid mõni tund enne enda tapmist salvestatud usutluses: „Venemaa on kiiresti muutumas fašistlikuks riigiks. Meil on juba Natsi-Saksamaa eeskujul loodud propaganda. Meil on olemas ka rünnakrühmlaste tuumik, täpselt nagu [natside] SA.”¹

Tuntud Vene humanist ja tuumafüüsik Andrei Sahharov väitis kord, et kodus inimõigusi rikkuv riik ohustab rahvusvahelist julgeolekut. Tegelikult sai Sahharovist inimõiguslane osalt tänu

teadmisele, millist kahju võib tekitada tema loodud termotuumarelv. Tänapäeva Venemaal ei ole oma Sahharovi. Seal on propagandistid, kes räägivad tuumarelvade kasutamisest kergusega, mis ei olnud nõukogude ajal kujuteldav.

„Venemaa võib muuta Ameerika radioaktiivseks tuhaks,” hooples Dmitri Kisseljov, riigitelekanali Rossija 1 uudisteankur. Pärast Stalini surma kontrollis Nõukogude juhi isikuvõimu kollektiivne poliitbüroo. Kisseljovi sõnul saab aga nüüd tuumarelva kasutamise otsuse „võtta vastu ainuisikuliselt Putin, kellele kuulub Vene rahva vaieldamatu toetus”. Putin tunnistas dokumentaalfilmis „Krimm – tagasi isamaale”, et oli valmis seda otsust tegema, kui NATO väed oleks üritanud poolsaarel toimuvasse sekkuda.

Valitsev olukord on ohtlikum, kui oli külm sõda. NSV Liit ja Ameerika Ühendriigid väljusid mõlemad Teisest maailmasõjast võitjatena ega kannatanud siis taolise alaväärsuskompleksi all. Venemaa praegused valitsejad kujundas aga see, mida nad peavad kaotuseks külmas sõjas, ja tunnevad, et lääts ei taha neid hoolimata Venemaa vapustavatest rikkustest omaks võtta.

30 aastat pärast seda, kui Mihhail Gorbatšov lõpetas külma sõja, avas riigi maailmale ja kuulutas, et inimlikud väärtused on riigi huvidest tähtsamad, lõõmab Venemaal vaenu ja armukadeduse segu. Nõukogude väe lahkumist Ida-Euroopast, mida tänapäeva kroonuõpikutes peetakse saatuslikuks veaks, tervitati toona heakskiiduga mitte ainult läänes, vaid ka Venemaa inimeste hulgas. Kommunismi lõpp tekitas lootuse, et Venemaa muutub normaalseks riigiks ja liitub tsiviliseeritud maailmaga. Olin sel ajal Moskvast teatritudeng ja mäletan seda lootuse tunnet.

1991. aasta augustis toimunud kommunistlik riigipöördekatse näis režiimi viimse surmaeelse tõmbusena ja selle mahasurumine tähistas vabadust. Vaatasin 1991. aasta esimesel jõulupühal, kuidas Kremli tornide taustal langetati Nõukogude lipp ja kuulasin Gorbatšovi hüvastijätku NSV Liiduga:

Saatust otsustas nii, et kui ma riigitööri juurde jõudsin, oli selge, et siin maal on midagi valesti... Meil oli kõike palju – maad, naftat ja gaasi, teisi loodusvarasid – ja külluslikult oli ka vaimuandeid. Kuid sellegipoolest elasime palju halvemini kui tööstusriikide inimesed... meid lämmatasid bürokraatliku juhtimissüsteemi ahelad. Kõik poolikud reformid... kukkusid üksteise järel läbi. Meie riik oli teel eikuhugi ja me ei saanud niimoodi edasi elada. Meil oli vaja kõike otsustavalt muuta...

Gorbatšov ei suutnud riiki päästa, kuid avaldas austust saavutatule:

Vabad valimised on saanud tegelikkuseks. Vaba ajakirjandus, usuvabadus, rahvaesinduslik seadusandlik kogu ja mitmeparteisüsteem on kõik muutunud tegelikkuseks. Inimõigusi koheldakse õilsaima põhimõtte ja tähtsaima esimusena... Elame nüüd uues maailmas. Külma sõda ja võidurelvastumine on lõppenud... Oleme avanenud ülejäänud maailmale, hüljanud tava sekkuda teiste siseasjadesse ja kasutada väge väljaspool oma riiki ning meid on kostitatud usalduse, solidaarsuse ja lugupidamisega. Oleme tasunud nende demokraatlike saavutuste eest kogu oma ajaloo ja traagiliste kogemustega ja me ei hülga neid mingitel asjaoludel ega ettekäändel.²

Lahkusin Venemaalt 1992. aastal, vaid aasta pärast NSV Liidu lagunemist, et asuda Cambridge'is inglise kirjanduse doktoriõppesse, ning olin tänulik Gorbatšovile, et ta oli andnud mulle vabaduse reisisida, õppida ja kirjutada. Naasin kümme aastat hiljem Moskvasse ajakirjanikuna, töötades algul Financial Timesis ja seejärel The Economistis, olles oma kodumaal väliskorrespondent. Selleks ajaks oli Venemaa presidendiks saanud endine KGB-lane, kes tähistas oma esimest aastapäeva Kremli sellega, et taastas Nõukogude hümni ja hakkas külma sõja aegset korda ennistama. Restauratsiooni käigus

ei ole Venemaa naasnud nõukogude minevikku, vaid on jõudnud uuele ristteele. Vanaaegne rahvuslus – uusstalinistlikus rüüs – on muutunud Vene ühiskonna kõige võimsamaks jõuks ja ohustab nii riigi enda kodanikke kui ka selle naabreid.

Kuidas jõudis Venemaa aastast 1991 aastasse 2015? Kas Venemaal toimus kontrrevolutsioon? Millal see juhtus ja kuidas ma selle maha magasin? Viimase veerandsajandi jooksul on Vene mõtlejate sagedaseks kinnismõtteks olnud püüe leida täpne hetk, mil riik pööras valele teele: nad peavad ajalugu lindiks, mida saab edasi ja tagasi kerida, et selgitada välja see kriitiline risttee, kus oleks saanud pöörata teisele rajale. Ent ajalugu ei ole võimalik tagasi kerida ja see ei ole ka ette määratud. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist ei leidnud aset ühtegi üksiksündmust, mis oleks muutnud Venemaa praeguse olukorra vältimatuks, ja kuigi on ahvatlev süüdistada Venemaa olukorras Putinit, on tegu eksiarusaamaga. Putin on võrdsel määral nii Venemaa hädade tagajärg kui ka nende põhjus.

Selles raamatus olen lootuses tuua selgust Venemaa ajaloo pöördpunktidesse, püüdnud leida vastust küsimusele, kuidas on see riik jõudnud praegusesse seisusse, järgides selle viimase veerandsajandi arengulugu, narratiivi ja valitsevaid aateid. Raamatu peategelasteks ei ole poliitikud ega majandustegelased, vaid hoopis need, kes löid selle riigi „tähenduse”, panid kokku loo ning tootsid ja esitasid seda, juhtides protsessi käigus riigi vabadusest sõtta. Nendeks on ideoloogid, ajakirjanikud, toimetajad, telejuhid – inimesed, kes vastutavad sõnumi ja meedia eest.

Gorbatšovi uutmisest alates on ajakirjanikud olnud rohkemat kui aadete ja mujal väljamõeldud kavade vahendajad. Neist said kavade ja aadete allikad ning selle osa tõttu vastutavad nad nii Venemaa autoritaarsusest väljumise kui ka sellesse tagasivajumise eest. See raamat ei ole Vene meedia ajalugu, pigem on see lugu riigist, mille meedia on loonud.